DISTANŢA ŞI RETRAGEREA SENSIBILULUI
The Distance and the Retiring of the Sensible

Dorin ŞTEFĂNESCU[1]

Abstract

The paper discusses the way in which the meaning of a poetical text is brought to understanding, namely in a transparent distance where the image is possible. It is not an empty distance, but a full one, fulfilled with its meaning made visible. It utters itself as it shows something that can be seen and understood. The distance creates its own form, an undetermined figure printed in the paste of the receptive intuition. It isn't the reflecting image of a sensible object; in a poetical horizon these objects disappear in favor of a form "altered" through privation or retiring. That what retires itself – lacking in the immediate visibility – realizes in this action a transfer of image, creates in the very place of the sensible disappearance the contour of a new appearance.

Keywords: distance, image, appearance, sensible, visibility

I

Faptul că diafanul reprezintă locul însuşi al apariţiei imaginii demonstrează calitatea trupului poetal de a se face vizibil unei intuiţii comprehensive. Nu doar semnificabilul apare şi se autodonează în absolutul originii sale; pentru a vorbi de posibilul unui semnificabil, trebuie să existe *distanţa* pe care o presupune acest posibil, între un sens actual, deja constituit, articulat şi „expresiv", iradiind într-o constelaţie de semnificaţii, şi potenţa semantică a unei donaţii originare, imprezentabilul unui început absolut care nu se resoarbe în sens şi nu se converteşte în fiinţă. Dacă într-adevăr acest semnificabil apare şi se dă înţelegerii, el se lasă văzut, dă de văzut şi de înţeles. Ceea ce se vede în intuiţie e doar străbaterea acestei distanţe, trecerea printr-o interioritate deschisă. Manifestare *in potentia*, nereprezentabilă şi netematizabilă, căci aici nu putem vorbi de un reprezentabil (în lipsa oricărui reprezentat) şi nici măcar de un orizont de prezenţă care să-şi comunice sensul. Ceea ce luminează şi *face* imagine nu e decât starea de puritate a unui mediu translucid, intervalul unei transparenţe receptoare şi transmiţătoare totodată a luminii, trans-apariţia *altuia*, inimaginabil ca orizont al fiinţei. „Întrucât vizibilul nu se prezintă aici decât în vederea invizibilului", „el nu încetează să trimită la un altul decât el însuşi".[2] Trupul poetal luminează înainte de a fi corp poetic, imaginea sa fiind forma inaparentului semnificabil, epifanie a rostirii care se arată în palimpsestul textului rostit. „Ordinea logică este astfel precedată de o *spunere* care este solidară cu o *situare* şi o *înţelegere*",[3] dar e vorba de o rostire antepredicativă, fără tradiţie ori experienţă la nivelul rostitului, deci pe plan prelingvistic, acolo unde ceea ce se rosteşte semnifică înainte de a fi cuvânt. „Această Rostire trebuie atinsă înainte de Rostit, sau Rostitul trebuie redus la ea".[4]

---

[1] Professor PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş
[2] Jean-Luc Marion, *Dieu sans l'être*, Quadrige / PUF, Paris, 2002, p. 29.
[3] Paul Ricœur, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, Bucureşti, 1995, p. 55.
[4] Emmanuel Lévinas, *Altfel decât a fi sau dincolo de esenţă*, Humanitas, Bucureşti, 2006, p. 109.

BDD-A25472 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

De aceea, nu vorbim de o „imagine întrupată" (Juhani Pallasmaa), ci de un semnificabil întrupat în – sau mai degrabă *ca* – imagine, dat vederii şi înţelegerii sub forma trupului poetal. „Forma ontologică a Rostitului nu poate altera semnificaţia acestui dincolo de fiinţă ce se arată în acest Rostit",[5] sensul limbajului înainte ca el să se disperseze în discurs, înainte de a se fixa în Rostit, de a semnifica un deja-(s)pus, de a fi absorbit de îndată ce Rostitul se formulează. O Rostire netematizabilă, fără aparenţa sau prezenţa care ar face din ea o temă, dar care se declară şi se expune în inaparentul inepuizabilei sale donaţii: „Rostitul nu e deci comunicarea unui Rostit. (...) De îndată ce Rostirea nu semnifică decât prin Rostit, ea se ocultează şi e absorbită de acesta. Rostirea fără Rostit are nevoie de o deschidere care nu încetează să se deschidă şi care se declară ca atare. Rostirea este această declaraţie".[6] Iar aceasta pentru că perspectiva pe care o deschide este ulterioară posibilului său, prezenţa unui sens deja activ care se dă gândirii, posibil întrucât decurge din esenţa unui semnificabil în absenţa *cogito*-ului: „însăşi lumea deschiderii şi infinitul posibilelor ce decurg de aici".[7] Imposibil de captat ca prezenţă a prezentului, imaginea diafană nu poate fi tematizată (explicată, interpretată); totuşi ea poate fi înţeleasă intuitiv. Dacă „tematizarea este (...) inevitabilă pentru ca semnificaţia însăşi să se arate",[8] nu e mai puţin adevărat că rostirea disimulată în rostit caută mereu să contrazică această disimulare, ceea ce semnifică fiind însăşi ambiguitatea distanţei deschise, făcută posibilă, în care semnificabilul ia formă, se in-formează şi luminează, dă semn că apare. Vine de departe, dar nu din trecut ci din străfundul unei *dynamis*, străbate distanţa care îl separă de fiinţă pentru a apare. „Distanţă plină de lumină, ca vid al transparenţei", ea este chiar condiţia de *posibilitate* a constituirii imaginii, de *vizibilitate* a inaparentului. „Vizibilitate a vizibilului, imaginea introduce deci o distanţă; mai exact, ea produce extensia unei dedublări în chiar miezul a ceea ce face din vizibil calitatea comună a existentului şi, în acelaşi timp, prima poartă de acces la acesta".[9] Imagine care, pe de o parte, nu stă pentru ea însăşi ci trimite spre, arată în intuiţie semnificabilul întrupat al originii poetale. Deşi nu este încă o cunoaştere, momentul acesta marchează începutul absolut al oricărei cunoaşteri care are loc „pornind de la intuiţia sensibilă, care este deja de ordinul sensibilului orientat spre *ceea ce*, în imagine, se anunţă ca fiind dincolo de imagine".[10] Pe de altă parte, într-un al doilea timp, „intuiţia este deja sensibilitatea care devine *idee*", simbolizant al imaginii simbolizate: „Această mişcare « subiectivă » a cunoaşterii aparţine astfel esenţei înseşi a fiinţei, temporalizării sale, în care esenţa capătă sens, în care imaginea este deja idee, simbol al unei alte imagini; totodată temă şi

[5] *Ibidem*, p. 318.
[6] Emmanuel Lévinas, *Dieu, la mort et le temps*, Grasset, Paris, 1993, p. 223.
[7] Jean Burgos, „La notion de motif dans les recherches sur l'imaginaire", în Michel Vanhelleputte and Léon Somville, *Motifs in art and literature*. Proceedings of a Symposium held on the 8th of December 1984 at the Vrije Universiteit Brussel, Uitgeverij Peeters Leuven, p. 33.
[8] Emmanuel Lévinas, *Altfel decât a fi....*, ed. cit., p. 310.
[9] Anca Vasiliu, *Images de soi dans l'Antiquité tardive*, Vrin, Paris, 2012, p. 152.
[10] Emmanuel Lévinas, *op. cit.*, p. 137.

BDD-A25472 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

deschidere, contur şi transparenţă".[11] Dar vederea nu se epuizează în cunoaştere; dacă deschiderea diafanului ca distanţă este intuibilă ca imagine care apare înţelegerii, faptul că ceva dă semn că apare se arată ca rostire deja posibilă, mărturie a ceea ce transpare dându-se ca veşnic reînceput.

II

Dacă începutul absolut al cunoaşterii porneşte de la intuiţia sensibilă, trebuie văzut ce înseamnă acest ordin al sensibilului şi la ce transformare este el supus atunci când intră ca fenomen iconic în orizontul înţelegerii deschis de lumea poemului. Imaginea potenţială (*in potentia*) se dă abia în posibilul vederii, de vreme ce aceasta din urmă nu are încă un obiect efectiv al acţiunii sale. Cititorul, „ce-şi conştientizează în cursul procesului de însuşire comprehensivă a textului tipul de percepţie solicitat de însuşi obiectul estetic, trebuie să recurgă, în măsura în care, prin universul reprezentat aici, i se deschide o perspectivă a alterităţii, la o modalitate non-familiară de experienţă".[12] O formă nedeterminată care se imprimă în pasta intuiţiei receptoare, trezind înţelegerea afectată de proiecţia „imaginală" a semnificabilului. A fi afectat înseamnă aici a fi confruntat cu alteritatea unui nemaivăzut, cu *altceva* care ia forma imprevizibilă a unui preînţeles.[13] Dar aceasta nu reprezintă (prin asemănare ori analogie) imaginea speculară a unui obiect sensibil; în orizont poetic obiectele sensibile se ocultează pentru a face loc unei forme „alterate" prin privaţiune ori *retragere.*[14] Ceea ce se retrage – lipseşte din vizibilitatea imediată – realizează prin această mişcare un transfer de imagine, creează în chiar locul dispariţiei sensibile conturul incert al unei noi apariţii. „Nu e de ajuns pentru facultatea vizuală să sesizeze albul, trebuie ca sensibilul să fie perceput ca o « imagine »".[15]

Câmpul raporturilor din lumea poemului se sustrage impactului lumii sensibile; ceea ce înţelegerea intuitivă surprinde – ceea ce îi e dat să „vadă" – nu e albul unei figuri ce reprezintă un obiect ale cărui determinaţii spaţio-temporale concrete sunt indubitabile, ci imaginea albă a unei apariţii nedeterminate, ambiguitatea unei trans-formări prin care se manifestă în vizibil un alt tip de fenomen. Ceea ce e intuit prin înţelegerea albă este un

---

[11] *Ibidem,* p. 138. Simbolismul „este acel *dincolo* al sensibilului deja în intuiţie şi acel *dincolo* al intuiţiei în idee" (*ibidem,* p. 139). „Imaginea – care este ea însăşi un *metaxu* între prezenţa brută în care obiectul este resimţit, şi gândirea, în care el devine idee – permite obiectului să apară, să fie, adică, prezent ca reprezentat" (Mikel Dufrenne, *Fenomenologia experienţei estetice*, Meridiane, Bucureşti, 1976, vol. al II-lea, p. 18).

[12] Hans Robert Jauss, *Experienţă estetică şi hermeneutică literară*, Univers, Bucureşti, 1983, p. 129.

[13] Prealabil hermeneutic al unei lecturi inocente, al purei plăceri estetice (*aisthesis*), care – transpus în temă – pune în faţa exegezei dificila sarcină de „*a identifica o semnificaţie* care să fie *o semnificaţie nouă*" (Paul Ricœur, *Écrits et conférences. 2. Herméneutique*, Seuil, Paris, 2010 , pp. 103-108). Se creează astfel un spaţiu de sens, o distanţă între „o receptare *sesizantă*, atentă la prescripţiile partiturii muzicale care este textul, şi o receptare *deschizătoare*, în virtutea caracterului de orizont recunoscut de Husserl oricărei percepţii. (...) Textul cere cititorului ca, mai întâi, acesta din urmă să se încredinţeze înţelegerii *sesizante*, sugestiilor de sens pe care o a doua lectură va veni să le tematizeze şi care vor furniza acesteia un orizont" (Paul Ricœur, *Temps et récit*, t. III, Seuil, Paris, 1985, p. 256).

[14] La fel cum „imaginile lucrurilor dorite sau detestate (...) nu aparţin fanteziei poetice, căci aceasta, chiar atunci când pare să le purifice şi să le armonizeze, de fapt le creează din nou, ca imagini proprii ale sale" (Benedetto Croce, *Poezia*, Univers, Bucureşti, 1972, p. 191).

[15] Anca Vasiliu, „Autour d'un anonyme aristotélicien. Nouvelles perspectives sur le diaphane", în Christian Trottmann et Anca Vasiliu (dir.), *Du Visible à l'Intelligible*, Honoré Champion, Paris, 2004, p. 42.

BDD-A25472 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

fenomen ambivalent: ca *eidos* al signifianței obiectelor sensibile în re-tragere, în *urma* cărora apare posibilul unui semnificabil originar, și ca *eikôn* în care acesta se întrupează pentru a apare. Fenomenul astfel intuit – în dubla sa natură – se donează înțelegerii ca vizibil-invizibil, întrucât ceea ce se vede este doar forma unui trup poetal, conturul mișcător al unui câmp de sens care, nedându-se încă inteligibilului, transcende intuiția pură care nu-i sesizează decât originea semnificantă. Nu e vorba însă, în acest caz, nici de imaginea invizibilă (noetică), nici de cea vizibilă (mimetică), așa cum apare această distincție la Aristotel.[16] Nedându-se încă inteligibilului, forma aceasta se înfățișează în vizibilitatea internă a unui imprezentabil, a inevidentului (*unscheinbar*). O lumină mai degrabă simțită decât văzută, trup al semnificabilului care se „imaginează", se formează, ia o formă imaginală translucidă (*transparens*). Formă invizibilă pentru gândirea interpretativă – la fel cum lumina nu e văzută prin ea însăși – dar intuibilă acolo unde semnificabilul își conturează locul posibilei apariții, unde el începe să spună ceva. Mai degrabă decât lumină a unui corp care devine vizibil, imaginea diafană este luminozitatea, „fără ca o « lumină *în sine* » să poată fi sesizată și definită în esența ei",[17] dar și fără „față" întoarsă spre exterior, expusă razei unui *cogito* care ar transforma-o în obiect deja interpretabil. Inaparent din care decurge de altfel și apofatismul unui demers care nu o poate circumscrie afirmativ, ci înaintând prin negații și interogații.

Bibliografie

Burgos, Jean, „La notion de motif dans les recherches sur l'imaginaire", în Michel Vanhelleputte and Léon Somville, *Motifs in art and literature*. Proceedings of a Symposium held on the 8th of December 1984 at the Vrije Universiteit Brussel, Uitgeverij Peeters Leuven

Croce, Benedetto, *Poezia*, Univers, București, 1972

Dufrenne, Mikel, *Fenomenologia experienței estetice*, Meridiane, București, 1976

Jauss, Hans Robert, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Univers, București, 1983

Lévinas, Emanuel, *Dieu, la mort et le temps*, Grasset, Paris, 1993

Lévinas, Emanuel, *Altfel decât a fi sau dincolo de esență*, Humanitas, București, 2006

Marion, Jean-Luc, *Dieu sans l'être*, Quadrige / PUF, Paris, 2002

Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Humanitas, București, 1995

Ricœur, Paul, *Écrits et conférences. 2. Herméneutique*, Seuil, Paris, 2010

Ricœur, Paul, *Temps et récit*, t. III, Seuil, Paris, 1985

Vasiliu, Anca, „Autour d'un anonyme aristotélicien. Nouvelles perspectives sur le diaphane", în Christian Trottmann et Anca Vasiliu (dir.), *Du Visible à l'Intelligible*, Honoré Champion, Paris, 2004

[16] Destinul noetic (sau *fantastic*) al imaginii ca „prezență sensibil-inteligibilă", activă în diferitele facultăți ale intelectului (imaginație-*phantasia*, memorie, rațiune). Este ceea ce Jean-Pierre Vernant numește „destinul psihologic al imaginii" („Images et Apparence dans la théorie platonicienne de la « Mimêsis »", *Journal de psychologie*, 2, 1975, reluat în *Religions, histoires, raisons*, Maspero, Paris, 1979, pp. 105-137).

[17] Anca Vasiliu, *op. cit.*, p. 51. Ea este atunci „ecranul de luminozitate propice revelării vizibilului ca atare" (*ibidem*, p. 55).

BDD-A25472 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)

Vasiliu, Anca, *Images de soi dans l'Antiquité tardive*, Vrin, Paris, 2012
Vernant, Jean-Pierre, „Images et Apparence dans la théorie platonicienne de la « Mimêsis »", *Journal de psychologie*, 2, 1975

BDD-A25472 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:27 UTC)